

“NEDEN BAĞLAÇLARI”NIN OKUDUĞUNU ANLAMA ÜZERİNDEKİ ETKİSİ

Betül KERAY DİNÇEL¹

0000-0002-2184-7361

Alpaslan OKUR²

0000-0002-2868-063X

Zehra GÜDEN ALTMİŞ³

0000-0001-8866-0158

ÖZ

Bu çalışmanın amacı bilgilendirici metinler aracılığıyla neden bağlaçlarının okuduğunu anlama başarısındaki etkisini belirlemektir. Nicel araştırma yöntemlerinden karşılaştırma araştırması modeli kullanılmıştır. Araştırma 2016-2017 eğitim-öğretim yılında Sakarya’da bir Anadolu Lisesinde 9. sınıfta okuyan 89 öğrenci üzerinde yapılmıştır. Çalışmanın verileri araştırmacı tarafından geliştirilen her bir bilgilendirici metinle ilgili 2 sorudan oluşan “Okuduğunu Anlama Becerisi Ölçme Aracı” ile elde edilmiştir. Neden bağlacı olan ve olmayan bilgilendirici metinleri okuyan öğrencilerin okuduğunu anlama başarı puanlarında neden bağlaçlı bilgilendirici metinleri okuyan öğrencilerin lehine anlamlı farklar tespit edilmiştir. Dolayısıyla elde edilen bu sonuç ile metinlerde yerinde ve uygun sayıda neden bağlacına yer verilmesinin metnin anlaşılabilirliğinin artmasına büyük katkı sağlayacağı düşünülmektedir.

Anahtar Kelimeler: Bağlaç, neden bağlacı, okuduğunu anlama, bilgilendirici metin.

THE EFFECT OF CAUSE AND EFFECT CONJUNCTIONS ON READING COMPREHENSION

ABSTRACT

The purpose of the current study is to determine the effect of cause and effect conjunctions on the comprehension achievement in informative texts. The current study employed the comparative research model, one of the qualitative research methods. The study was conducted on 89 ninth grade students attending an Anatolian High School in the city of Sakarya in 2016-2017 school year. The data of the study were collected by means of “The Reading Comprehension Skill Evaluation Tool” developed by the researcher and including two questions for each informative text. Between the reading comprehension achievement scores of the students reading the forms of the informative texts with conjunctions and the ones without conjunctions, significant differences were found in favor of the students reading the texts with conjunctions. Therefore, it can be argued that the use of conjunctions in proper number and suitable places in texts will have a significant contribution to the comprehension of texts.

Keywords: Conjunction, cause and effect conjunctions, reading comprehension, informative text.

¹ Dr. Öğretim Üyesi, Aksaray Üniversitesi, Türkçe Eğitimi ABD, betulkeraydincel@gmail.com

² Doç. Dr., Sakarya Üniversitesi, Türkçe Eğitimi ABD, aokur@sakarya.edu.tr

³ Doktora Öğrencisi, Sakarya Üniversitesi, Türkçe Eğitimi ABD, zehrabade@hotmail.com

GİRİŞ

İnsanın kendini ifade etmek için kullandığı en önemli araç dildir. Bu nedenle dil öğretimi birey için oldukça önemlidir. Dil öğretiminin temelini oluşturan önemli öğrenme alanlarından biri de okumadır. Okuma hem duygusal hem de düşünsel olarak bireyin gelişimini destekler. Aynı zamanda bireyin boş zamanlarını iyi bir şekilde değerlendirmesine de olanak sağlar.

Okuduğunu anlama bilişsel bir süreçtir. Sanders ve Noordman (2000), bu bilişsel sürecin önemli bir özelliğinin tutarlılık olduğunu belirtir. Ben-Anath (2005) da okuyucuların metin içindeki farklı bilgi birimlerini ilişkilendirerek tutarlılık kurduklarından söz eder. Kintsch ve Van Dijk (1978), başarılı bir kavrayışın yalnızca harf dizelerini rastgele bir dizi kelime haline getirmekten veya tematik olarak bağlantısız olan önermeleri listelemekten kaynaklanmadığını savunmaktadır.

İnsanlar iletişim kurmak için dili kullanırken sürekli sözler üretir ve bunları yorumlarlar. Bu sözler, diğer ilişkilerin yanı sıra zıtlık veya nedensellik ile de ilişkilendirilmiştir (Sanders, Sanders ve Sweetser, 2011). Bu tür ilişkiler; tutarlılık ilişkileri (Hobbs, 1979; Sanders, Spooren ve Noordman, 1992), söylem ilişkileri (Asher ve Lascarides, 1998) ve retorik ilişkiler (Mann ve Thompson, 1988) olarak gruplandırılır. Metinler bağlaçların görevlerini gözler önüne sermektedir. Bağlaçların metin kavramada oynadıkları rol tartışmalı bir konu olmasına rağmen, bir metnin hem okuma sürecini hem de okuma sonucunu etkilediği varsayılmaktadır (Degand, Lefevre ve Bestgen, 1998).

Bir metnin bütünlüğü için büyük önem taşıyan bağlaçlar Türkçe Sözlük'te (1998: 196) "Eş görevli kelimeleri veya önermeleri birbirine bağlayan kelime türü, rabıt" olarak tanımlanmaktadır. Bu tanıma ek olarak pek çok tanım bulunmaktadır. Bağlaçları, Hengirmen "Eş görevli sözcükleri, sözcük öbeklerini ve cümleleri birbirine bağlayan sözcükler (2007: 175)", Bilgegil "Cümleler, belirtme grupları ve kelimeler arasında irtibat kurmaya yarayan lafızlar (2014: 227)", Ediskun "Başlı başına anlamları olmayan fakat cümleleri ya da eş görevli kelimeleri ya da kelime öbeklerini hem biçimce hem de anlamca birbirine bağlayan kelimeler (2003: 302)", Ergin "Kelimeleri, kelime gruplarını ve cümleleri şekil veya mana bakımından birbirine bağlayan onlar arasında bir irtibat kuran edatlar (2008: 352)", Koç, "Eş görevli sözcükleri, sözcük öbeklerini ya da tümceleri birbirine bağlayan sözcükler (1996: 245)" şeklinde tanımlamıştır. Halliday ve Hasan'a (1976) göre ise bağlaçlar, anlamsal bir ilişkinin açıkça işaretlenmesidir.

Bağlaç kavramının yerine farklı adlandırmalar kullanılması gerektiğini belirten araştırmacılar da vardır. Banguoğlu bağlaç yerine “bağlam” terimini kullanarak “Söz içinde iki kelimeyi, aynı değerde iki cümle unsurunu, iki yargıyı ve bazen de iki paragrafı bağlamaya yarayan kelimelerdir. (2000: 390)” şeklinde açıklamasını yapar.

Hacıeminoğlu (1992) “bağlama edatı” terimini kullanır. “Cümleleri veya cümle içinde kelimeleri ve kelime gruplarını ya mana bakımından ya da şekil itibariyle birbirine bağlayan sözcüklerdir.” ifadesini kullanır. Özmen, bağlaç, bağlacımsı ve bağlaçlık terimlerini kullanarak: “Her zaman bağlaç görevinde kullanılan kelime bağlaç, geçici olarak bağlaç görevinde kullanılan kelimelere bağlacımsı, bağlaç görevinde kullanılan kelimedenden büyük söz öbeklerine bağlaçlık denir. (2001: 111)” şeklinde bu terimleri tanımlar.

Huber ise Türkçede bugün kullanılmakta olan bağlaçların çoğunun Arapça, Farsça gibi yabancı dillerden alındığını belirterek Türkçede bağlaç olmadığını bağlayıcı olduğunu ifade eder. Sözcük türü olmadan tümceler birbirleriyle bağlanmasını sağlayan dilsel biçimlere “bağlayıcı” adını verir. “Özellikle bilimsel dil olarak kullanılan dillerde, düşünceler arasında mantıksal bağıntıları dile yansıtacak dilsel biçimlere çok ihtiyaç duyulur. Bu nedenle yapısında bağlaç sözcük türü yoksa da Türkçe bilim dili olarak kullanılmaya başladığından beri bu nedenle, böylece, buna karşılık, gene de gibi değişik bağlayıcılar türetilmiştir. (2008: 222-223)” şeklinde bağlayıcı kavramını vurgular.

Bahsedilen araştırmalarda eş görevli unsurları birbirine bağlayan yapılara bağlaç, bağlam, bağlama edatı, bağlacımsı, bağlaçlık, bağlayıcı adlarının verildiği görülmektedir. Bağlaçların sınıflandırılmasında da yine birbirinden farklı pek çok görüş mevcuttur.

Banguoğlu (2000) bağlaçları; ulama, ayırtlama, karşıtlama, almaşma, üsteleme, açıklama, salt, yerverme, sebep, sonuç, amaç ve şart bağlamaları olmak üzere ayırmıştır. Halliday ve Hasan (1976), bağlaçları anlam bakımından eklemeli, nedensel, zamansal ve olumsuz olmak üzere dört gruba ayırır.

Korkmaz (2003), bağlaçları cümledeki yerlerine ve işlevlerine göre beş grupta inceler, bunun yanı sıra cümle bağlayıcısı niteliğinde olanları da anlam bakımından ele alır. Cümle bağlayıcısı niteliğinde olanları işlev bakımından açıklama bildiren, sonuç bildiren, üsteleme bildiren, sebep bildiren, zıtlık bildiren ve daha baha başka işlerde kullanılan cümle bağlayıcıları şeklinde sınıflandırır.

Kaynak (1969), anlamları ve görevleri bakımından bağlaçları gruplandırır. Cümle bağlaçlarını karşıtlık, sebep (iki cümle arasında: Çünkü, zira; iki cümle başında: değil mi ki, mademki), şart, özet ve ihtimal anlamı kazandıran cümle bağlaçları ile anlamı pekiştiren cümle bağlaçları şeklinde ayırır.

Tek başına anlamı olmayan, cümle içerisinde anlam kazanan; sözcükleri, sözcük gruplarını ya da cümleleri birbirine bağlayan bağlaçlar birçok dilbilimci tarafından anlamlarına göre sınıflandırılmıştır. Bunlar arasında önemli bir yeri olan neden bağlaçları, cümleler arasında neden-sonuç ilişkisi kuran bağlaçlardır.

Banguoğlu (2000) sebep (neden) bağlamlarını “İki unsurdan birini ötekine sebep gösteren bağlamlara sebep bağlamları (conjunction causal) diyoruz.” şeklinde tanımlayarak “çünkü, zira ki” bağlamlarını bu gruba örnek olarak verir.

Halliday ve Hasan (1976) bağlaçları katkı (additive), nedensel (causal), geçiş (temporal) ve karşıt fikir belirten (adversative) bağlaçları olmak üzere dört gruba ayırır. “Çünkü, bu yüzden (because, so)” bağlaçlarını nedensel bağlaçlara örnek verir. Ayrıca “bağlaçların önemli bir fonksiyonu, iki cümle veya cümle arasında belirli bir kavramsal ilişki olduğunu açıkça belirlemeleridir.” şeklindeki ifadesiyle bağlaçların anlamsal yönüne vurgu yapar.

Bu kaynaklar ışığında açıkça görülüyor ki bağlaçlar dilbilimcilerin önemle üzerinde durduğu konulardan biri olmuştur. Bağlaçlar üzerinde yapılan araştırmalar incelendiğinde bağlaçların anlama (Mandler, Johnson, 1977; Black, Bower, 1980; Omanson, 1982; Haberlandt, 1982; Loman, Mayer, 1983; Trabasso, Secco, van den Broek, 1984; Trabasso, Sperry, 1985; Trabasso, van den Broek, 1985; Millis, Graesser, Haberlandt, 1993; Millis, Just, 1994; Degand, Sanders, 2002) ve okuma hızı (Haberlandt, 1982) üzerindeki etkisinin belirlenmeye çalışıldığı görülmektedir. Bu araştırmalarda ise cümleler (Millis, Just 1994), hikâye edici metinler (Mandler, Johnson, 1977; Black, Bower, 1980; Haberlandt, 1982; Omanson, 1982; Trabasso, Secco, van den Broek, 1984; Trabasso, Sperry, 1985; Trabasso, van den Broek, 1985), ve açıklayıcı metinler (Loman, Mayer 1983; Millis, Graesser, Haberlandt, 1993; Degand, Sanders, 2002) kullanılarak yapılmıştır. Özetle yapılan araştırmalarda cümleler, hikâye edici metinler ve bilgilendirici metinler aracılığıyla bağlaçların okuduğunu anlama ve/veya okuma hızı üzerindeki etkisi belirlenmeye çalışılmıştır.

Literatüre bakıldığında uluslararası olarak pek çok dilde neden bağlaçları üzerinde araştırmalar yapıldığı halde Türkçede neden bağlaçları üzerine uygulamalı bir araştırmanın yapılmadığı

görülmüştür. Bu nedenle alandaki açığa katkı sağlamak amacıyla bilgilendirici metinler kullanılarak neden bağlaçlarının okuduğunu anlama üzerindeki etkisinin araştırılması plânlanmıştır. Bu bağlamda araştırmanın problem cümlesi şu şekildedir:

“Öğrencilerin okuduğunu anlama başarıları, okudukları bilgilendirici metinde bağlaçların bulunup bulunmama durumuna göre farklılık göstermekte midir?”

YÖNTEM

Araştırmanın çalışma grubunu 2016-2017 eğitim-öğretim yılında Sakarya’da dokuzuncu sınıfta öğrenim gören 89 öğrenci oluşturmaktadır. Okul başarı puan ortalamaları arasında anlamlı farklılık bulunmayan homojen sınıflar seçilmiştir. Araştırmada nicel araştırma yöntemlerinden karşılaştırma araştırması modeli kullanılmıştır. Araştırma grubunda karşılaştırılabilecek en az iki grup varsa bir durumun neden ortaya çıktığı, bu durumun oluşmasında nelerin etkili olduğu bulunmaya çalışılır (Büyüköztürk vd., 2013).

Ortaöğretimdeki öğrencilerin okuma becerilerinin gelişmiş olması beklentisi ve neden bağlaçlarının kullanımındaki etkinin daha iyi gösterilebileceği düşüncesiyle araştırmada bilgilendirici metin türünün kullanılmasına karar verilmiştir. Uzmanlardan da görüş alınarak “Dil ve Kültür”, “Erdemli Eylem”, “İnsan ve Yazı”, “Güzelliğin Kaynağı ve Ölçütleri”, “Gelişim, Olgunlaşma ve Çalışma Belleği”, “Teoloji ve Din Felsefesi” başlıklı bilgilendirici metinler uygulama için seçilmiştir. Bu metinler aynı zamanda ders kitaplarında yer alan eğitim komisyonunun izninden geçmiş, kullanılması uygun görülmüş kitaplardan alınan metinlerdir. Araştırma konusu doğrultusunda metinlerin seçiminde en önem verilen kriter ise metinlerin içerisinde neden bağlaçlarının yer almasıdır. Metinlerin uzunluğu iki paragrafı geçmemektedir. Orijinal metinlerde neden bağlaçları bulunmaktadır, aynı metinler neden bağlaçlarına yer verilmeden anlamı bozulmayacak şekilde yeniden düzenlenmiştir. Her metne yönelik nedensel ifadelerin çözümlenmesini gerektiren ikişer soru hazırlanmıştır. Sırasıyla metinler ve soruları tablo 1’de gösterilmiştir:

Tablo 1. Bilgilendirici Metinlere Yönelik Sorular

Dil ve Kültür (1. Metin)
1. Ziya Gökalp'in dili kültürün temeli saymasının nedeni nedir?
2. Yunus Emre'nin şiirlerinin dilini neden yazıldığı devir ve çevreden ayrı ele alamayız?
Erdemli Eylem (2. Metin)
1. Erdemli insan olmak niçin ahlaklı olmaktan daha fazla özelliğe sahip olmayı gerektirir?
2. Erdemli insan niçin ahlaksal olarak doğru bildiklerini yaşayan insandır?
İnsan ve Yazı (3. Metin)
1. Anlatımımız niçin geniş boyutlara ulaşmaz?
2. Yazının bulunuşu uygarlığın oluşum ve gelişiminde niçin önemli bir adımdır?
Güzelliğin Kaynağı ve Ölçütleri (4. Metin)
1. Güzeli hakikat ile niçin özdeşleştiremeyiz?
2. Kant'a göre güzel ile doğru birbirinden nasıl ayrılır?
Gelişim, Olgunlaşma ve Çalışma Belleği (5. Metin)
1. Çalışma belleğinin yaşlanmadan en fazla etkilenen bellek süreci olmasının nedenini açıklayınız.
2. Yaşlıların yeni bilgileri organize etme ve değerlendirme konusunda başarılı olamamalarının nedenini belirtiniz.
Teoloji ve Din Felsefesi (6. Metin)
1. Dinlerin teolojileri niçin birbirinden farklıdır?
2. Yücenin güzelden farklı olmasının nedenini belirtiniz.

Üç uzmanın da görüşüne başvurularak metinler ve metinlere yönelik sorulardan oluşan "Okuduğunu Anlama Becerisi Ölçme Aracı" son şeklini almıştır. Bu metinlerin neden bağlaçlarıyla kurulmuş orijinal şekilleri ve bağlaçlar olmadan oluşturulmuş şekilleri ortaöğretime geçiş sınavında benzer başarı puanları elde etmiş eşdeğer oldukları varsayılan iki grup tarafından okunmuş ve metinlerle ilgili sorulara cevaplar verilmiştir. Veriler toplandıktan sonra tek tek kontrol edilmiş ve cevaplar önceden araştırmacılar tarafından hazırlanan olası bütün cevapları içeren cevap anahtarına göre puanlanmıştır. 5 öğrencinin cevapları gelişigüzel verdikleri tespit edilerek inceleme dışında tutulmuştur. Toplamda 84 öğrencinin verdiği cevaplar puanlanarak SPSS 15.0 Programıyla analiz edilmiştir. Öğrencilerin cevaplardan elde ettikleri puanlar her metne ve toplam puana göre bağımsız t-testi ve betimsel istatistikler kullanılarak çözümlenmiştir.

BULGULAR

Katılımcıların başarı puanlarında dağılımın normalliğini incelemek için normallik testleri yapılmıştır. Shapiro-Wilk testinde p değerinin .05’den büyük çıkması bu anlamlılık düzeyinde puanların normal dağılımdan anlamlı (aşırı) sapma göstermediği, uygun olduğu şeklinde yorumlanır (Büyüköztürk, 2013). Bu sebeple araştırmaların analizinde parametrik testler kullanılmıştır. 9. sınıf öğrencilerinin bağlaçlı ve bağlaçsız bilgilendirici metinlere ilişkin okuduğunu anlama başarı puanları tablo 2’de gösterilmiştir.

Tablo 2. Bağlaçlı ve Bağlaçsız Bilgilendirici Metinlere İlişkin Okuduğunu Anlama Başarı Puanları

	Grup	N	$\bar{x}$	ss	sd	t	p
M1	Bağlaçlı	42	1.57	0.63	82	7.29	.000
	Bağlaçsız	42	0.64	0.53			
M2	Bağlaçlı	42	1.40	0.63	82	4.93	.000
	Bağlaçsız	42	0.79	0.52			
M3	Bağlaçlı	42	1.43	0.55	82	6.96	.000
	Bağlaçsız	42	0.64	0.48			
M4	Bağlaçlı	42	1.55	0.50	82	10.47	.000
	Bağlaçsız	42	0.40	0.50			
M5	Bağlaçlı	42	1.40	0.54	82	6.49	.000
	Bağlaçsız	42	0.64	0.53			
M6	Bağlaçlı	42	1.45	0.55	82	7.18	.000
	Bağlaçsız	42	0.59	0.54			
Toplam	Bağlaçlı	42	8.81	1.99	82	13.56	.000
	Bağlaçsız	42	3.71	1.40			

Öğrencilerin “Dil ve Kültür (1. Metin)” metnine yönelik okuma başarı puanları, bilgilendirici metnin bağlaçlar içerip içermemesine göre anlamlı bir farklılık göstermektedir ($t_{(82)}=7.29$, $p<0.001$). Bağlaçlar içeren metnin okuma başarı puanı ($\bar{x}=1.57$), bağlaçlar içermeyen aynı metnin okuma başarı puanına ($\bar{x}=0.64$) göre daha yüksektir.

Öğrencilerin “Erdemli Eylem (2. Metin)” metnine yönelik okuma başarı puanları, bilgilendirici metnin bağlaçlar içerip içermemesine göre anlamlı bir farklılık göstermektedir ($t_{(82)}=4.93$, $p<0.001$). Bağlaçlar içeren metinden elde edilen okuma başarı puanı ($\bar{x}=1.40$), bağlaçlar içermeyen aynı metnin okuma başarı puanına ($\bar{x}=0.79$) göre daha yüksektir.

Öğrencilerin “İnsan ve Yazı (3. Metin)” metnine yönelik okuma başarı puanları, bilgilendirici metnin bağlaçlar içerip içermemesine göre anlamlı bir farklılık göstermektedir ($t_{(82)}=6.96$,

$p < 0.001$). Bağlaçlar içeren metnin okuma başarı puanı ($\bar{x}=1.43$), bağlaçlar içermeyen aynı metnin okuma başarı puanına ($\bar{x}=0.64$) göre daha yüksektir.

Öğrencilerin “Güzelliğin Kaynağı ve Ölçütleri (4. metin)” metnine yönelik okuma başarı puanları, bilgilendirici metnin bağlaçlar içerip içermemesine göre anlamlı bir farklılık göstermektedir ($t_{(82)}=10.47$, $p < 0.001$). Bağlaçlar içeren metinden elde edilen okuma başarı puanı ($\bar{x}=1.55$), bağlaçlar içermeyen aynı metnin okuma başarı puanına ($\bar{x}=0.40$) göre daha yüksektir.

Öğrencilerin “Gelişim, Olgunlaşma ve Çalışma Belleği (5. Metin)” metnine yönelik okuma başarı puanları, bilgilendirici metnin bağlaçlar içerip içermemesine göre anlamlı bir farklılık göstermektedir ($t_{(82)}=6.49$, $p < 0.001$). Bağlaçlar içeren metnin okuma başarı puanı ($\bar{x}=1.40$), bağlaçlar içermeyen aynı metnin okuma başarı puanına ($\bar{x}=0.64$) göre daha yüksektir.

Öğrencilerin “Teoloji ve Din Felsefesi (6. Metin)” metnine yönelik okuma başarı puanları, bilgilendirici metnin bağlaçlar içerip içermemesine göre anlamlı bir farklılık göstermektedir ($t_{(82)}=7.18$, $p < 0.001$). Bağlaçlar içeren metinden elde edilen okuma başarı puanı ($\bar{x}=1.45$), bağlaçlar içermeyen aynı metnin okuma başarı puanına ($\bar{x}=0.59$) göre daha yüksektir.

Öğrencilerin metinlerin tamamından elde ettikleri toplam okuma başarı puanları, bilgilendirici metinlerin bağlaçlar içerip içermemesine göre anlamlı bir farklılık göstermektedir ($t_{(82)}=13.56$, $p < 0.001$). Bağlaçlar içeren metinlerden elde edilen toplam okuma başarı puanı ($\bar{x}=8.81$), bağlaçlar içermeyen aynı metinlerin toplam okuma başarı puanlarından ($\bar{x}=3.71$) daha yüksektir.

SONUÇ, TARTIŞMA VE ÖNERİLER

Seksen dört, 9. sınıf öğrencisinin yer aldığı araştırmada 6 bilgilendirici metin ve toplam puan üzerinden elde edilen verilerde neden bağlaçlı ve bağlaçsız bilgilendirici metinleri okuyan öğrencilerin okuduğunu anlama başarı puanlarında bağlaçlı bilgilendirici metinleri okuyan öğrencilerin lehine anlamlı bir farklılık ortaya çıkmıştır. Dolayısıyla elde edilen bu anlamlı fark çalışmanın en önemli bulgusunu oluşturmaktadır.

Millis ve Just (1994) cümleler üzerinde yaptıkları araştırmada iki ayrı cümledense birbirine bağlanmış cümlelerin daha hızlı anlaşıldığını ve okuduğunu anlama sorularının cevaplarında bir yükseliş meydana geldiğini belirtmişlerdir. Yazarlara göre, okuyucular bağlı bir cümle çifti ile karşılaştığında, ilk maddeyi okurlar ve içeriği zihinsel bir temsilini belleklerine depolarlar.

Okuyucular ikinci cümleyi okumaya devam edince, birinci cümlelerin depolanmış temsilini ikinci cümlelerin içeriğiyle bütünleştirirler. Bağlayıcının anlamı, okuyucuların maddelerle tutarlı bir ilişki kurmalarını bildirmektedir. Bağlayıcı bulunan cümlelerde, bağlayıcı bulunmayan cümlelere göre okuduğunu anlama sorularına verilen cevaplar daha doğruyken okuma zamanı da azalmıştır. Bu çalışmada öğrencilerin bağlaçlı ve bağlaçsız metinlerin anlama becerilerindeki tespit edilen anlamlı fark, neden bağlacının bizim dilimizde oldukça fazla bir öneme sahip olduğunu ve doğru cevap verme durumuyla bağdaştığını göstermektedir.

Hikâye edici metinler kullanılan bazı araştırmalarda (Mandler, Johnson, 1977; Black, Bower, 1980; Omanson, 1982; Trabasso, Secco, van den Broek, 1984; Trabasso, Sperry, 1985; Trabasso, van den Broek, 1985) nedensel ilişkilere sahip hikâyelerin olmayanlara göre daha iyi hatırlanacağı ve nedensel zincirin geri çağırmanın güçlü bir göstergesi olduğu belirtilmiştir. Ayrıca Haberlandt (1982) da hikâye edici metinleri kullandığı araştırmada bir bağlayıcının önündeki hedef cümlelerin, bağlantısız olan cümlelerden daha hızlı okumayı sağladığını belirtmiştir; çünkü bağlayıcının anlamı, okuyucunun iki cümle arasındaki ilişkilerin doğası ile ilgili beklentisine karşılık gelir ve böylece kavramayı kolaylaştırır. Bu çalışmada elde edilen bulgularda da aynı şekilde neden bağlacının iki cümle arasında güçlü bir bağ oluşturarak anlama becerisini ve kavrama gücünü olumlu yönde etkilediği görülmüştür.

Loman ve Mayer (1983) bilgilendirici metinler kullanarak yaptıkları araştırmada bağlaçlar gibi dilsel işaretlerin varlığının okuyucuların "anlamlı okuma stratejisi" kullanabilmelerine yardım ettiğini öne sürmüştür. Bağlaçlar üst ve alt düşünceler arasındaki ilişkileri yorumlamaya, sorun çözme sorularında okuyucuların daha iyi bir içerik sunmalarına yardımcı olmuştur. Millis, Graesser, Haberlandt (1993) da nedenselliğin ilişkiyi keşfetmek ve ilişki kurabilmek için gerekli olduğunu ortaya koymuştur. Degand ve Sanders'in (2002) bilgilendirici metinler üzerinde yaptıkları araştırmada okuyucuların neden bağlaçlarının varlığından fayda sağladıkları belirlenmiştir. Okuyucunun bilgilendirici metinleri anlaması için ilişkisel ipuçlarını kullanmasının özellikle önemli olduğunu ifade etmişlerdir. Okuyucuların metin içerisinde anlatılan olgunun tutarlı bir zihinsel modelini oluşturmaya çalışırken bilgi birimleri arasında nispeten sıkı bağlantılar oluşturmak için aslında nedensel işaretleri kullandıklarını ayrıca okuduğunu anlama sorularına verilen cevaplarda hedeflenen ilişkisel bilgilerin daha iyi hatırlanmasının yanı sıra metnin diğer yönleri hakkındaki sorulara da daha iyi yanıt alındığını ortaya koymuşlardır (Degand, Sanders, 2002).

Yapılan araştırmalarda neden bağlaçlarının cümleler, hikâye edici metinler ve bilgilendirici metinler aracılığıyla okuduğunu anlama üzerindeki etkisi, okuma hızı üzerindeki etkisi ortaya konmuştur. Neden bağlaçlarının kullanımının okuduğunu anlama düzeyini ve okuma hızını arttırdığı da açıklanmıştır. Bu araştırmada da bilgilendirici metinlerde neden bağlaçlarının okuduğunu anlama üzerinde önemli bir etkisinin olduğu ortaya çıkmıştır. Dolayısıyla neden bağlacının metinlerde anlama becerilerinin arttırdığı ve öğrencilere metinlere ait sorulara sorulara hatasız cevap verdikleri tespit edilmiştir.

Neden bağlaçları ilk cümlenin ikinci cümleyle nasıl bir ilişkisi olacağı yönünden ilk cümleyi etkinleştirmesi yoluyla arabirim görevi üstlenerek okuduğunu anlamayı kolaylaştırmaktadır; çünkü bir bağın yokluğunda okuyucu sözcükler, sözcük grupları veya cümleler arasında ilişki kuramayabilir. 9. sınıf öğrencilerinin neden bağlaçlarının yer almadığı bilgilendirici metinleri anlamada zorluk yaşamaları göz önünde bulundurulursa ders kitaplarında neden bağlaçlarının yer aldığı metinlere daha çok yer verilmesi öğrencilerin okuduğunu anlama düzeyinin artmasını sağlayabilir.

Bu çalışmada neden bağlacının olmadığı metinlerde öğrencilerin konular arasında yeterli bağlantı kuramamalarından kaynaklı olarak anlama eksiklikleri bariz bir şekilde ortaya konmuştur. Dolayısıyla sorularda neden bağlaçlarının yer aldığı metinlerle ilgili sorulara yer verilmesi öğrencilerin anlamalarını kolaylaştıracaktır. Öğrenciler neden bağlaçlarının yer aldığı metinlerle daha çok karşı karşıya getirilmeli, böylelikle cümleler arasında geçiş yapmaları kolaylaştırılmalı ve anlama düzeylerinin artması sağlanmalıdır.

KAYNAKÇA

- Asher, N., Lascarides, A. (1998), "Bridging", *Journal of Semantics*, 15, p. 83-113.
- Banguoğlu, T. (2000), *Türkçenin Grameri*, Türk Dil Kurumu Yayınları, Ankara.
- Ben-Anath, D. (2005), "The Role of Connectives in Text Comprehension", *Teachers College, Columbia University Working Papers in TESOL & Applied Linguistics*, 5(2), p. 1-27.
- Bilgegil, K. (2014), *Türkçe Dilbilgisi*, Salkımsöğüt, Konya.
- Black, J. B., Bower, G. H. (1980), "Story Understanding as Problem-Solving", *Poetics*, 9, p. 223-250.
- Büyükoztürk, Ş., Kılıç Çakmak, E., Akgün, Ö. A., Karadeniz, Ş., Demirel, F. (2013), *Bilimsel Araştırma Yöntemleri*, Pegem, Ankara.
- Degand, L., Lefevre, N., Bestgen, Y. (1998), "The Impact of Connectives and Anaphoric Expressions on Expository Discourse Comprehension", *Version Finale Dans Document Design*, 1, p. 39-51.

- Degand, L., Sanders, T. (2002), "The Impact of Relational Markers on Expository Text Comprehension in L1 and L2", *Reading and Writing: An Interdisciplinary Journal*, 15, p. 739-757.
- Ediskun, H. (2003), *Türk Dilbilgisi*, Remzi, İstanbul.
- Ergin, M. (2008), *Türk Dil Bilgisi*, Bayrak, İstanbul.
- Haberlandt, K. (1982), "Reader Expectations in Text Comprehension", J.-F. Le Ny, W. Kintsch (Eds.), *Language and Comprehension*, North-Holland, Amsterdam, p. 239-249.
- Hacıeminoğlu, N. (1992), *Türk Dilinde Edatlar*, MEB, İstanbul.
- Halliday, M.A.K., Hasan, R. (1976), *Cohesion in English*, Longman, London.
- Hengirmen, M. (2007), *Türkçe Dilbilgisi*, Engin, Ankara.
- Hobbs, J. (1979), "Coherence and Conference", *Cognitive Science*, 3(1), p. 67-90.
- Huber, E. (2008), *Dilbilime Giriş*, Multilingual Yabancı Dil, İstanbul.
- Kaynak, O. (1969), "Türkçede Bağlaçlar", *Türk Dili Dergisi*, 19(209), s. 697-705.
- Kintsch, W., van Dijk, T. A. (1978), "Toward a Model of Text Comprehension and Production", *Psychological Review*, 85, p. 363-394.
- Koç, N. (1996), *Yeni Dilbilgisi*, İnkılap, İstanbul.
- Korkmaz, Z. (2003), *Türkiye Türkçesi Grameri (Şekil Bilgisi)*, TDK, Ankara.
- Loman, N. L., Mayer, R. E. (1983), "Signaling Techniques that Increase the Understandability of Expository Prose", *Journal of Educational Psychology*, 75(3), p. 402-412.
- Mandler, J. M., Johnson, N. S. (1977), "Remembrance of Things Parsed: Story Structure and Recall", *Cognitive Psychology*, 9, p. 111-151.
- Mann, W. C., Thompson, S. A. (1988), "Rhetorical Structure Theory: Toward a Functional Theory of Text Organization", *Text*, 8(3), p. 243-281.
- MEB. (2016), *9. Sınıf Türk Dili ve Edebiyatı Ders Kitabı*, MEB, Ankara.
- Millis, K. K., Just, M. A. (1994), "The Influence of Connectives on Sentence Comprehension", *Journal of Memory and Language*, 33, p. 128-147.
- Millis, K., Graesser, A. C., Haberlandt, K. (1993), "The Impact of Connectives on the Memory for Expository Texts", *Applied Cognitive Psychology*, 7, p. 317-339.
- Omanson, R. C. (1982), "The Relation Between Centrality and Story Category Variation", *Journal of Verbal Learning and Verbal Behavior*, 21, p. 326-337.
- Özmen, M. (2001), "Eksik Olan Dil Bilgisi Terimlerimiz Üzerine", *Doğu Akdeniz Üniversitesi Uluslararası Sözlük Bilimi Sempozyumu Bildirileri*, 20-21 Mayıs 1999, s. 111-125.

- Sanders, J., Sanders, T., Sweetser, E. (2011), "Responsible Subjects and Discourse Causality. How Mental Spaces and Perspective Help Identifying Subjectivity in Dutch Backward Causal Connectives", *Journal of Pragmatics*, 44, p. 191-213.
- Sanders, T. J. M., Noordman, L. G. M. (2000), "The Role of Coherence Relations and Their Linguistic Markers in Text Processing", *Discourse Processes*, 29(1), p. 37-60.
- Sanders, T. J. M., Spooren, W, P, M., Noordman, L. G. M. (1992), "Toward a Taxonomy of Coherence Relations", *Discourse Processes*, 15(1), p. 1-35.
- SEK (2017), *Ortaöğretim Felsefe Ders Kitabı*, SEK, Ankara.
- TDK (1998), *Türkçe Sözlük I-II*, TDK, Ankara.
- Trabasso, T., Secco, T., van den Broek, P. (1984), "Causal Cohesion and Story Coherence", H. Mandl, N. L. Stein, T. Trabasso (Eds.), *Learning and Comprehension of Text*, NJ: Lawrence Erlbaum, Hillsdale, p. 83-111.
- Trabasso, T., Sperry, L. L. (1985), "Causal Relatedness and Importance of Story Events", *Journal of Memory and Language*, 24, p. 595-611.
- Trabasso, T., van den Broek, P. (1985), "Causal Thinking and the Representation of Narrative Events", *Journal of Memory and Language*, 24, p. 612-630.